

Voor deze tentoonstelling heeft Centraal Museum vier personen met verschillende achtergronden gevraagd de films van Marijke van Warmerdam te duiden. Zoals vaak in kunst, valt er vanuit iedere achtergrond en vanuit ieder perspectief weer iets nieuws te ontdekken. Aan het woord komen: filmcriticus en -curator Dana Linssen, Bart Rutten, curator van deze tentoonstelling, en de in Rome geboren curatoren Arnisa Zeqo en Lorenzo Benedetti, die vanuit hun persoonlijke herinneringen aan de stad weer geheel andere dingen zien in de films.

Dana Linssen is filmcriticus voor NRC Handelsblad, curator van het Critics' Choice programma van het International Film Festival Rotterdam waarvoor jaarlijks vijf tot tien video-essays voor het filmscherm worden geproduceerd. Linssen is verder initiatiefnemer van het Slow Criticism Project, bedenker van de FilmForward residency voor audiovisuele makers en schrijver van teksten voor theater. Haar toneelstuk KROON gaat najaar 2022 in première bij het Zuidelijk Toneel.

.....

Arnisa Zeqo is kunsthistoricus, curator en pedagoog gevestigd in Amsterdam. Ze was medeoprichter van Rongwrong, een ruimte voor kunst en theorie in Amsterdam en is nu directeur van Kunsthuis SYB in Beesterzwaag. In haar werk richt Zeqo zich op artistieke praktijken die te maken hebben met performance, fictie, verhalen over kunst en educatie. Ze groeide op in Rome en studeerde af aan de Liceo Ginnasio Virgilio.

.....

Lorenzo Benedetti is curator en schrijver gevestigd in Parijs. Hij is mededirecteur van het CSAV-programma, een onderzoekslaboratorium voor kunstenaars bij Fondazione Ratti in Como. Hier stelde hij onlangs de tentoonstellingen *Considered Agreement* van John Knight en *Antonio's Dream: A Journey Through Art and Textile* samen. Eerder was Benedetti directeur van de Nederlandse instellingen de Appel arts centre in Amsterdam en De Vleeshal in Middelburg, en het kunstencentrum Volume! in Rome.

.....

Bart Rutten is artistiek directeur van het Centraal Museum en initiatiefnemer van de tentoonstellingsreeks in Landhuis Oud Amelisweerd. Hij heeft een grote interesse in kunstenaars die met film en video werken. Eerder werkte hij samen met Marijke van Warmerdam bij het Stedelijk Museum Amsterdam waar hij werkzaam was als Hoofd Collecties. Vanaf 7 oktober is in het Centraal Museum de tentoonstelling *Double Act* te zien die hij samenstelde, waarbij videokunst wordt gecombineerd met zeventiende-eeuwse schilderkunst.

For this exhibition, the Centraal Museum asked four people from different walks of life to interpret Marijke van Warmerdam's films. As so often in art, something new can be discovered from any background or perspective. We have contributions from film critic and curator Dana Linssen; Bart Rutten, curator of this exhibition; and curators Arnisa Zeqo and Lorenzo Benedetti, both of whom were born in Rome and whose personal memories of the city lead them to see entirely different things in the films.

Dana Linssen is a film critic for leading Dutch newspaper *NRC Handelsblad* and curator of the Critics' Choice programme for the International Film Festival Rotterdam, for which between five and ten video essays for the big screen are produced annually. In addition, Linssen is an organizer of the Slow Criticism Project and quartermaster for the FilmForward residency for audiovisual professionals. She is a dramatist and her play, KROON, will be premiered by Zuidelijk Toneel in the autumn of 2022.

.....

Arnisa Zeqo is an art historian, curator and teacher based in Amsterdam. She co-founded Rongwrong, a space for art and theory in Amsterdam, and she is now director of Kunsthuis SYB in Beesterzwaag. In her work, Zeqo focuses on artistic practices related to performance, fiction and narratives about art and education. She grew up in Rome and graduated from the Liceo Ginnasio Virgilio.

.....

Lorenzo Benedetti is a curator and writer in Paris. He is co-director of the CSAV programme, a research laboratory for artists at the Fondazione Ratti in Como. Here, he recently curated the exhibitions *Considered Agreement* by John Knight and *Antonio's Dream: A Journey Through Art and Textile*. Benedetti formerly directed the Dutch Appel Amsterdam arts centre and De Vleeshal in Middelburg as well as the Volume! arts centre in Rome.

.....

Bart Rutten is artistic director of the Centraal Museum and initiator of the series of exhibitions at the Landhuis Oud Amelisweerd estate. He has a great interest in artists who work with film and video. He has previously worked with Marijke van Warmerdam at the Stedelijk Museum Amsterdam, where he was head of collections. From 7 October 2022, the Centraal Museum will host *Double Act*, an exhibition curated by Rutten that combines video art with seventeenth-century paintings.

GANG/HALLWAY

1.0

TITEL/TITLE

La visione

2018 / digitale filmloop / digital film loop, 1'36

De camera en de zon spelen met elkaar in *La visione*. Of schuift het standbeeld van de 'gevleugelde Victoria' voor het karakteristieke 'typemachinegebouw' op de Piazza Venezia steeds in en uit het licht? Staat de kijker in het oog van de storm en wervelt de wereld daaromheen? Iets vergelijkbaars gebeurt in de film *Vista*, letterlijk 'uitzicht'. Hier filmt Van Warmerdam vanuit een auto langs een aquaduct in de buurt van de Cinecittà-studio's. De zon lijkt onder de bogen tevoorschijn te komen. Het doet denken aan *Bzzzzzz* waarin de dans van verdwijnen en verschijnen zorgt voor talloze lichteffecten. Het is een fenomeen dat niet met het blote oog te zien is, maar alleen in het fotografische beeld ontstaat. Een pure vorm van filmische magie.

Dana Linssen

The camera and the sun play with each other in *La visione*. Or does the statue of 'winged Victoria' in front of the idiosyncratic 'typewriter building' on Piazza Venezia keep moving in and out of the light? Is the viewer in the eye of the storm, with the world swirling and twisting around it? Something similar happens in *Vista*. Here, van Warmerdam films from a car passing an aqueduct near the Cinecittà studios. The sun seems to appear from under the arches. It is reminiscent of *Bzzzzzz*, where the dance of disappearance and appearance creates myriad light effects. It is a phenomenon that is not visible to the naked eye, but that appears only in the photographic image. A pure form of filmic magic.

Dana Linssen

KAMER/ROOM

.....

1.1

TITEL/TITLE

.....

The bride

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 1'51

De kijker moet op zijn hoede zijn bij het werk van Marijke van Warmerdam. Als een spiedende meeuw op grote hoogte overziet zij de wereld om haar heen. Haar blik is die van de camera. Er klinkt een kerkklok, een meeuw vliegt weg. Deze vogel neemt de toeschouwer mee door Rome, de stad die zoveel te bieden heeft. Zie je de bruid in het midden van de rotonde en hoe dit plein als sokkel voor haar fungeert? En zie je de vleugels van het barokke standbeeld van de engel? Het vluchtige moment van het wegvliegen van de meeuw is vereeuwigd in deze sculptuur. En wat rijden er veel witte auto's over het plein! In minder dan twee minuten zet Van Warmerdam de kijker op scherp.

Bart Rutten

De 'gabbiano' (meeuw) is de nieuwe koninklijke bruid van Rome. Tijdens de Covid-19-pandemie begon me op te vallen hoe ze de stad beheersten. Als ik door de lege straten van Trastevere liep, kwamen uit elke hoek tussen de vuilnisbakken en achter de piazza's meeuwen tevoorschijn, alsof het een scène uit een film was. In deze film van Marijke van Warmerdam is de meeuw een bruid die enige tijd de aandacht vangt als zij boven op het Altare della Patria zit, of de 'typemachine' zoals de Romeinen het gebouw doorgaans noemen. Wit als het marmer van het gebouw staat de bruid hoog boven een plein dat wordt geassocieerd met de geschiedenis van het fascisme. Op dit plein verzamelden zich grote groepen mensen om te luisteren naar Mussolini die op het beroemde balkon van het Palazzo Venezia stond. Alsof ze

wordt afgeleid door de klok zwerft de camera van de kunstenaar weg naar nieuwe avonturen en staat amper stil bij dit balkon. Ze volgt liever de mensen die wachten tot het verkeerslicht op groen springt, en de vele taxi's en bussen die altijd vast komen te zitten op de Piazza Venezia.

Arnisa Zeqo

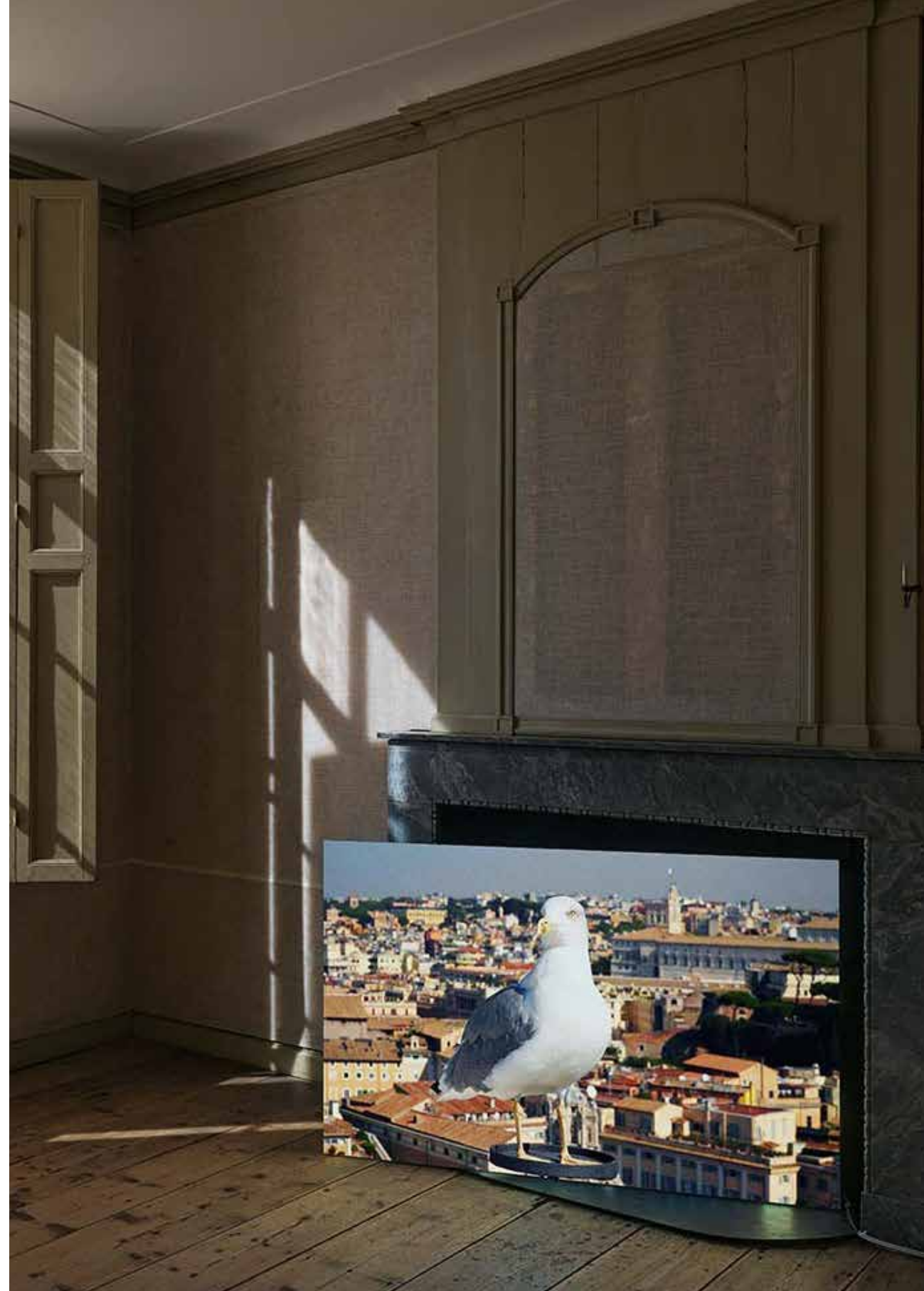
.....

The viewer needs to be on the alert when it comes to Marijke van Warmerdam's work. Like a seagull spying out the land from a great height, she surveys the world around her. Her gaze is that of the camera. A church bell strikes, a seagull flies away. This bird takes the viewer with it through Rome, the city with so much to offer. Do you see the bride in the middle of the roundabout and how it acts as a plinth for her? And can you see the wings of the Baroque statue of an angel? The fleeting moment when the seagull flies away is immortalized in this statue. And there are so many white cars on the roundabout! In less than two minutes van Warmerdam has viewers on their toes.

Bart Rutten

The *gabbiano* (seagull) is the new queen bride of Rome. During the COVID-19 pandemic, I started noticing seagulls ruling the city. While I was walking through the empty streets of Trastevere, they would come from every corner, in between bins and behind piazzas, as if it were a film scene. In this film by Marijke van Warmerdam, the seagull is a bride that fixes the gaze for a while, resting on top of the Altare della Patria, or 'typewriter', as the building is commonly referred to by Romans. White as the marble of the building, the bride stands on top of a square associated with the history of fascism. On this square, crowds would gather to listen to Mussolini, standing on the famous balcony at Palazzo Venezia. As if distracted by the bell, the artist's camera flies away to new endeavours, barely touching this balcony. Rather, it follows the pedestrians waiting for a green traffic light and the many taxis and buses that are always stuck at Piazza Venezia.

Arnisa Zeqo

KAMER/ROOM

1.2

TITEL/TITLE

Giro

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 1'24

Een van de iconische elementen van de barokcultuur is ongetwijfeld de fontein. De stad Rome staat er vol mee. Bernini, een van de grootste figuren uit de barok, is niet alleen verantwoordelijk voor veel van die theatrale fontein, hij legde ook de basis voor de cinema. De manier waarop de barok in Rome beeldhouwkunst verbond met beweging en het gebruik van de stad als een toneel zijn te beschouwen als een prelude op de ongelooflijke beginperiode van de (Italiaanse) cinema. Hetzelfde kan worden gezegd van het gebruik van licht in de schilderijen uit die tijd, met name in het werk van Caravaggio. De Fontana del Tritone is het hoofdonderwerp van de film *Giro*. Van Warmerdam toont een van de belangrijkste perspectieven van de barok en van de eigentijdse manier om de stad te zien: beweging.

Lorenzo Benedetti

One of the iconic elements of Baroque culture is undoubtedly the fountain. The city of Rome is full of them. Bernini, one of the greatest protagonists of the Baroque, was not only responsible for many of these theatrical fountains; he also laid the basis for cinema. The way Baroque Rome linked sculpture to movement and used the city as a stage can be seen as a prelude to the incredible early period of (Italian) cinema. The same can be said of the use of light in paintings of that time, especially in the work Caravaggio. The Fontana del Tritone is the main subject of *Giro*. Van Warmerdam shows one of the principal viewpoints of Baroque and of the contemporary way to see the city: movement.

Lorenzo Benedetti

KAMER/ROOM

1.3

TITEL/TITLE

The runner

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 1'43

Rome is een gelaagde stad: ze kent veel verschillende tijden, snelheden en richtingen. De camera raast door de bladeren van de verkleurende bomen naar de oever aan de overkant. Wie niet naar de passerende mensen kijkt, ontdekt dat de geschiedenis van de stad in de grote afwisseling van architectuur voorbijtrekt. Het water van de Tiber stroomt al eeuwen gestaag door de stad. Wie houdt het rennen het langste vol?

Bart Rutten

Opeens is hij verdwenen. De man in oranje die over de kade langs de Tiber rent, voorbij het mausoleum van keizer Hadrianus, Castel Sant'Angelo. Terwijl dit ooit het hoogste gebouw in Rome was, is *The runner* juist een studie in horizontalen. Het is een spel van tempo, zoeken en verdwijnen, dwars door een bladergordijn dat de blik vertraagt. Alles beweegt heen en terug: de man van links naar rechts, het water zachtjes de andere kant op. Aan de overkant rijdt een bus, de camera volgt hem en wordt in een langgerekt tracking shot onze ogen. En dan is hij weg, de man, en volgen we een lint van toeristen van rechts naar links tot onze ogen hem weer vinden. Maar de geschiedenis blijft voor altijd achter hem.

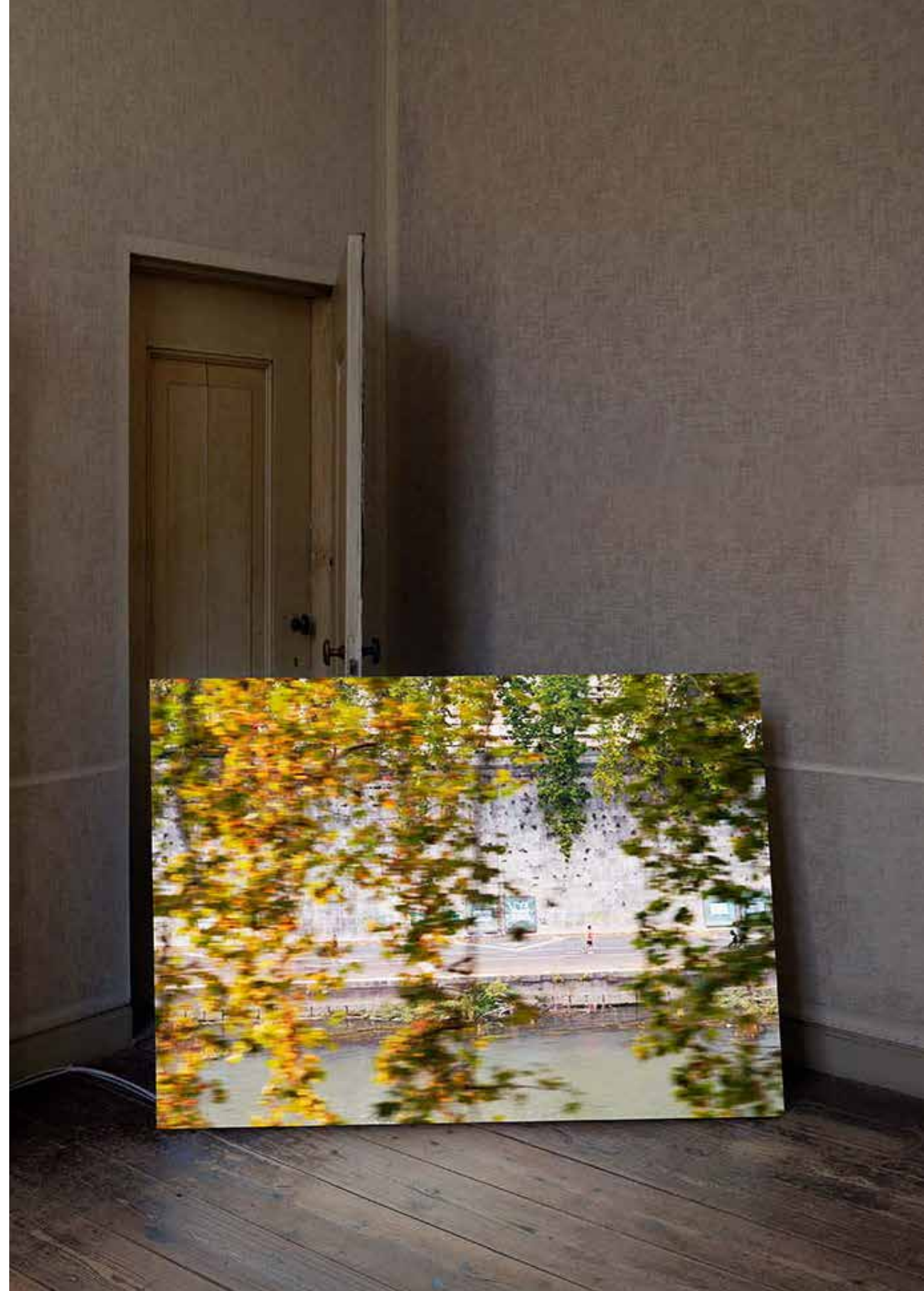
Dana Linssen

Rome is a city with innumerable layers: it has many different times, speeds and directions. The camera races through the autumn leaves as they change colour to the bank on the other side of the river. Whoever does not look at the passers-by discovers that the city's history unfolds in the great variety of its architecture. The waters of the Tiber have flown steadily through the city for centuries. What will endure longest?

Bart Rutten

Suddenly he has disappeared. The man in orange who runs over the quay next to the Tiber, past Castel Sant'Angelo, the Mausoleum of Hadrian. Although this was once the tallest building in Rome, *The Runner* is actually a study in horizontal. It is a play of tempo, quest and disappearance, straight through a curtain of leaves that slows our gaze. Everything moves backwards and forwards: the man from left to right, the water gently in the opposite direction. On the other side a bus appears – the camera follows it, becoming our eyes in an extended tracking shot. And then he is gone, the man, and we follow a ribbon of tourists from right to left, until our eyes find him again. But history remains behind him forever.

Dana Linssen

KAMER/ROOM

.....

1.4

TITEL/TITLE

.....

Those days, these days

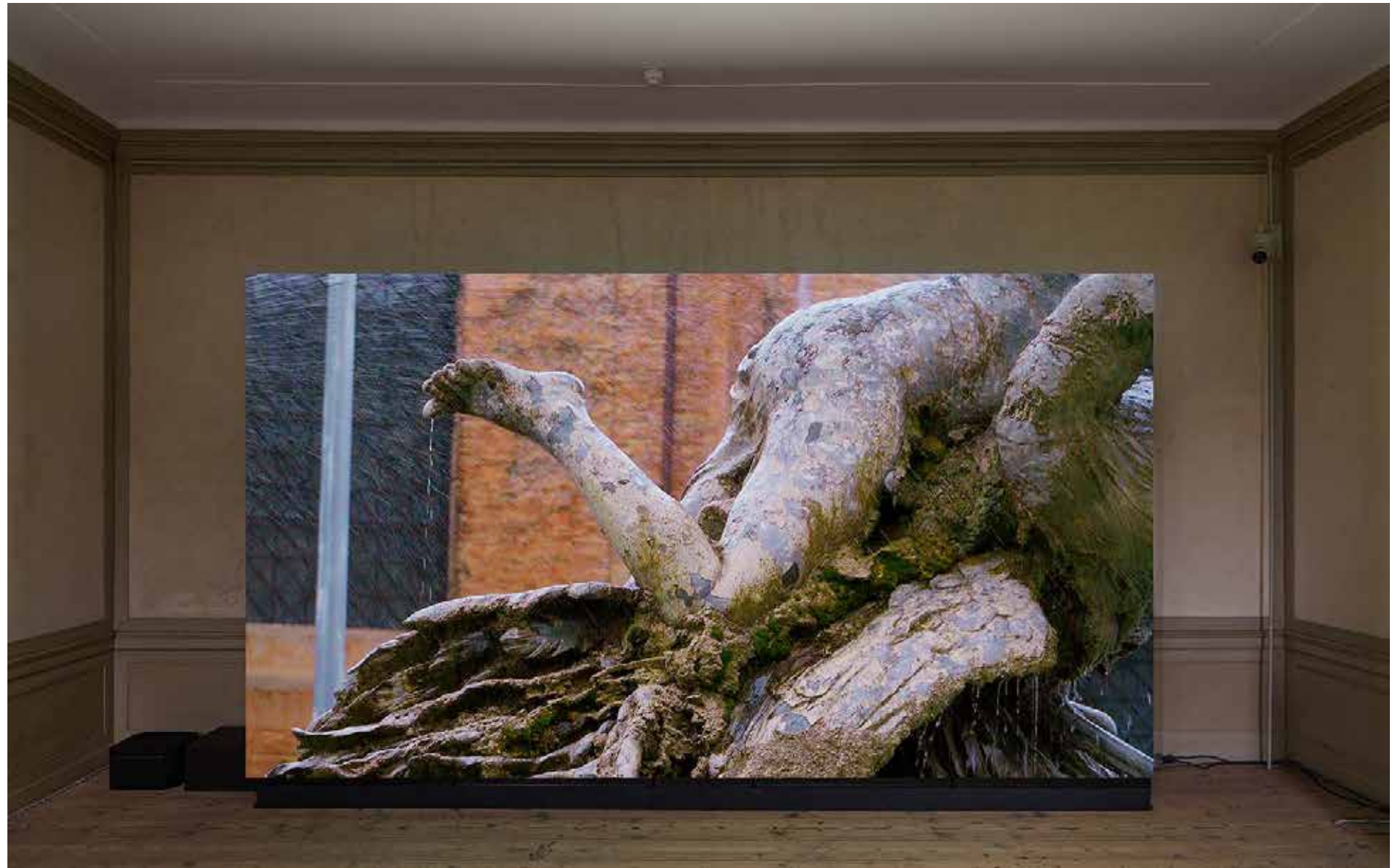
2021 / digitale filmloop / digital film loop, 13'17

Those days, these days brengt heden en verleden samen. In een eindeloze zwerftocht wordt de stad ontleed. Vooruit en achteruit, snel en langzaam, als individu en als onderdeel van een groep beweegt de camera zich erdoorheen. Onder de grond, boven de grond, in het centrum en ver daar buiten, waar sporen van eeuwenoude aquaducten getuigen van een lange geschiedenis. Marijke van Warmerdam portretteert de jachtigheid van de stad; dat terwijl ze juist grote bekendheid kreeg met filmloops vol verstillings- en onbeweeglijke shots. *Those days, these days* is een radicale breuk met haar eerdere werk. Op geheel nieuwe wijze onderzoekt ze de fysieke impact van het filmbeeld op de bezoeker. Ook hier toont ze een gevoel voor de kracht van het filmbeeld en wordt het toeval van het dagelijks leven omarmd – of zelfs een handje geholpen.

Bart Rutten

Rome is een labyrint, een rhizoomstad, zoals de Franse filosoof Gilles Deleuze haar ooit beschreef. De stad is een doolhof waarin de wereld zich ontvouwt, en waarin de hele wereld ook weer is ingesloten. Ook voor Marijke van Warmerdam is Rome een dwaaltuin. Ze benadert haar als een melkwegstelsel waarin heden en verleden als manen en planeten in een duizelingwekkende baan om elkaar draaien. Zoals astronomen lang geen goed beeld konden maken van de Melkweg, omdat de aarde zelf er deel van uitmaakt, kijkt de camera naar de stad, terwijl ze om haar eigen as draait en uit de baan vliegt.

Dana Linssen

De eerste sequentie van deze film doet denken aan een beroemde scène uit *Le Mépris* van Jean-Luc Godard. Van Warmerdam creëert een sterke dialoog tussen standbeelden en het dagelijks leven en bouwt zo een relatie op met de traditie van de Romeinse cinema – ze verbindt de geschiedenis van de cinema met die van de oudheid. De schaduwen van de standbeelden benadrukken de sterke aanwezigheid van het verleden. Het tweede deel begint met een van de karakteristieke beelden van de neorealistische cinema: het aquaduct dat zich uitstrekt in het omringende landschap. De droneshots roepen een idee van beweging op dat verwijst naar de barok. Eerst een kort shot van motoren die door een tunnel suizen, dan het iconische beeld van de indrukwekkende architectuur van het oude Rome. Het oog begint snel rond te draaien, bijna alsof de blik van toeristen van over de hele wereld wordt opgeslokt door de centrifugale beweging van het Pantheon. Dan volgt er een scène van auto's op de Ponte Flaminio: een neo-barokpastiche die blijft verbazen. Het laatste shot is een stroom auto's in het meest alledaagse moment: de verkeersopstopping.

Lorenzo Benedetti

Begeleid door de prelude van Verdi's bekendste opera, *La Traviata*, toont deze film enkele karakteristieke landschappen van het Rome van de Romeinen. Het is duidelijk dat Van Warmerdam erg vertrouwd is met de stad. Net als de thema's uit de beroemde prelude later in Verdi's opera terugkeren, zo introduceert deze film elementen die ook te zien zijn in haar latere films: water en fontein, zon en Romeinse pijnbomen, scooters, automobilisten en verkeer, tunnels en monumenten, cirkelbewegingen en alledaagse taferelen. De camera begint bij de droge zonnige ochtend op de Foro Italico en liefkoost de marmeren beelden van mannelijke lichamen die tijdens het fascisme zo bewonderd werden. Een oude man wandelt met zijn hond over een uitgestrekt plein dicht bij het stadion. In de jaren negentig ging ik daar met andere tieners naartoe om rond te hangen, naar de skaters te kijken en de tijd te doden. *Those days, these days* doet me denken aan het mysterieuze naast elkaar bestaan van tijdperiodes en landschappen in Rome. De film toont een veelheid van scènes die in elkaar

overvloeien. De koepel van het Pantheon wordt concentrisch gefilmd en wordt zo het oog van de tunnel waar de automobilisten paraderen met een misse, op weg naar nergens, op weg naar overal: de Piazza della Repubblica (voorheen de Piazza Esedra) met de fontein van de najaden (de waternimfen), de Via Nazionale, het Parco degli Acquedotti, de Villa Borghese enzovoort. Tegen het einde lees je 'Roma Brucia Ancora': Rome brandt nog steeds. Het is niet zeker of dat slaat op de recente branden die in de periferie van de stad om zich heen grijpen of op de brand in de oudheid, tijdens het bewind van keizer Nero. Het kan allebei.

Arnisa Zeqo

Those days, these days brings past and present together. The city is dissected in an endless wandering. Forwards and backwards, fast and slow, as an individual and as part of a group, the camera makes its way through it all. Underground, above ground, in the centre and far beyond, where ruins of ancient aqueducts bear witness to a long history. Marijke van Warmerdam portrays the frenzy of the city: surprising, since she actually acquired fame through her film loops filled with stills and serenity. *Those days, these days* is a radical break with her earlier work. In an entirely new way, she studies the physical impact of the film image on the viewer. Here, too, she demonstrates her feeling for the power of the filmic image, and the coincidences of daily life are embraced – or even given a helping hand.

Bart Rutten

Rome is a labyrinth, a rhizome city, as the French philosopher Gilles Deleuze once described it. The city is a maze in which the world unfolds and in which, in turn, the whole world is also enclosed. For Marijke van Warmerdam Rome is also a garden full of twists and turns. She approaches it as a galaxy, where past and present circle each other in a dizzying orbit. Like astronomers who for a long time were unable to get a clear image of the Milky Way because the earth is itself part of it, so the camera looks at the city, while it revolves around its own axis and flies out of its orbit.

Dana Linssen

The first sequence in this film is reminiscent of a famous scene in Jean-Luc Godard's *Contempt*. With a strong dialogue between statues and everyday life, van Warmerdam builds a relationship with the tradition of Roman cinema, linking the history of cinema to that of antiquity. The shadows of the statues highlight the heavy presence of the past. The second sequence opens with one of the characteristic views of neorealist cinema: the aqueduct that unfolds in the surrounding landscape. The drone shots give a sense of movement that evokes the Baroque. First a brief shot of motorbikes whizzing through a tunnel, then the iconic image of the impressive architecture of ancient Rome. The eye begins to turn quickly, almost as if the gaze of tourists from all over the world

is absorbed into the Pantheon's centrifugal motion. Then another scene of cars on the Ponte Flaminio: a Neo-Baroque pastiche that never ceases to amaze. The final shot is of a flow of cars in the most humdrum of moments: the traffic jam.

Lorenzo Benedetti

To the accompaniment of the prelude to Verdi's most famous opera, *La Traviata*, this film introduces some landmark features of the Rome of the Romans. It is clear that van Warmerdam knows the city intimately. Just as the themes from the famous prelude return later in Verdi's opera, so too does this film introduce elements that will recur in her later films: water and fountains; sun and roman pines; scooters, riders and traffic; road tunnels and monuments; circular movements and everyday scenes. Starting with a dry, sunny morning on the Foro Italico, the camera caresses the marble sculptures of virile bodies venerated by the fascists. An old man walks his dog on a vast square close to the stadium. In the 1990s I would go there with other teenagers to hang out, watch the skaters and kill time. *Those days, these days* makes me think of the mysterious co-existence of temporalities and landscapes in Rome. It presents a multiplicity of scenes morphing into each other. The dome of the Pantheon is filmed concentrically, becoming the eye of the street tunnel where the riders parade with a mission, going nowhere, going everywhere: Piazza della Repubblica (formerly Piazza Esedra) with the fountain of the Naiads (the water nymphs), Via Nazionale, Parco degli Acquedotti, Villa Borghese and more. Towards the end, one can read 'Roma Brucia Ancora': Rome is still burning. It is uncertain if this refers to the latest fires engulfing the city's periphery or the ancient fire during Emperor Nero's reign. It might be both.

Arnisa Zeqo

KAMER/ROOM

1.5

TITEL/TITLE

Vista

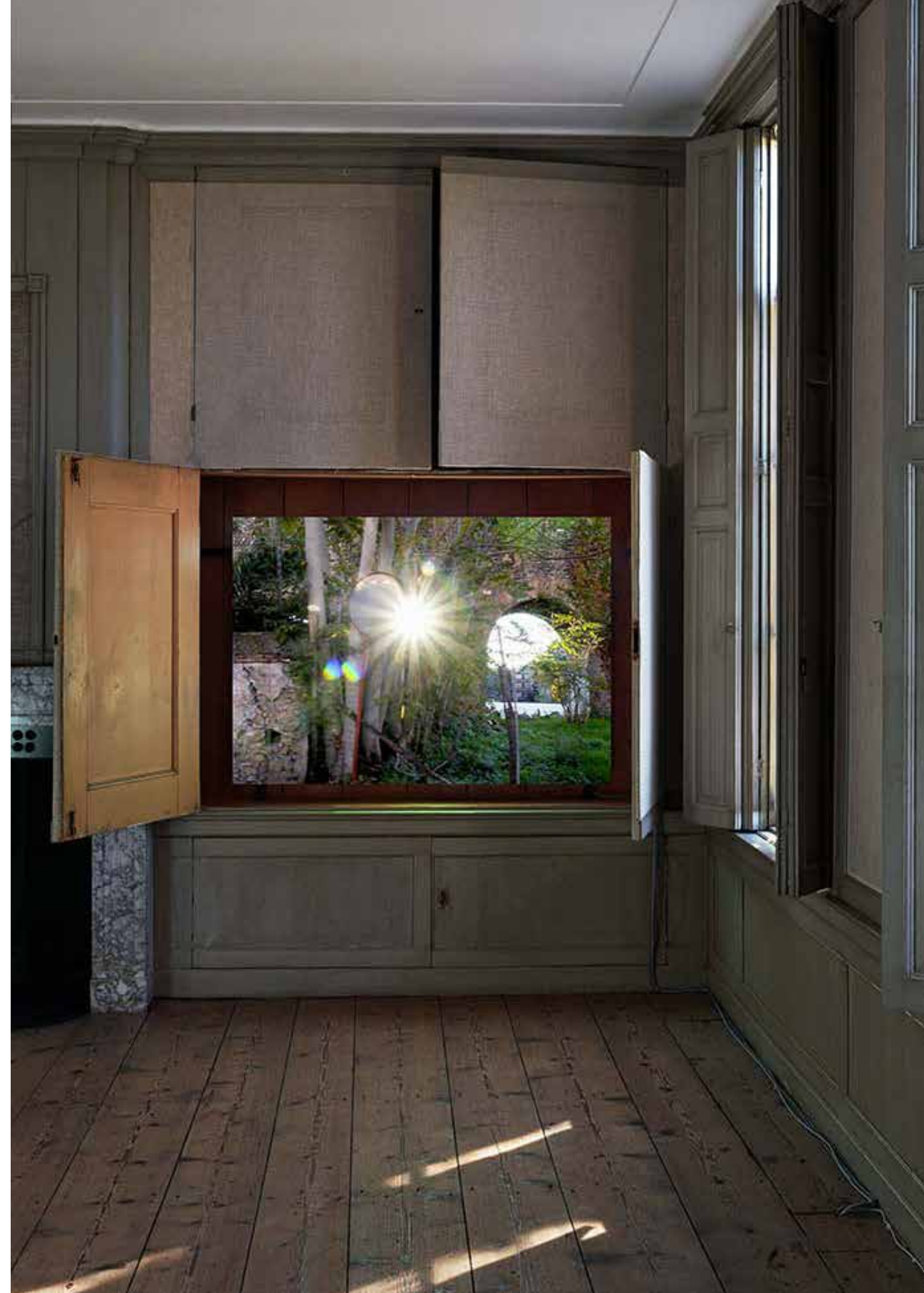
2021 / digitale filmloop / digital film loop, 3'01

In deze reeks films hanteert Marijke van Warmerdam terugkerende structuren bij het filmen van de stad. De cirkelbeweging wordt gebruikt om fonteinën, trappen en stadions weer te geven; bij de weergave van aquaducten en bruggen is vaak sprake van een horizontale beweging. In Vista, een van de weinige films met gesproken tekst, horen we de roman-schrijver Alberto Moravia (1907-1990) met de journalist Carlo Mazzearella spreken over de relatie die de personages uit zijn romans hebben met de verschillende delen van Rome. In de voice-over vertelt Moravia over de manier waarop hij de stad gebruikt en hoe hij zijn personages baseert op de Romeinen. Het beeld van het aquaduct lijkt op een film waarop de geschiedenis van de stad is geschreven. Van Warmerdams project *Then, now, and then* onthult de diepe lagen van de geschiedenis van de stad Rome.

Lorenzo Benedetti

In this series of films, Marijke van Warmerdam uses some recurrent structures to film the city. A circular motion is used to depict fountains, staircases and stadiums; a horizontal movement is often used to show aqueducts and bridges. In Vista, one of the few films accompanied by a spoken text, we hear the novelist Alberto Moravia (1907-1990) talking to journalist Carlo Mazzearella. He explains how the characters in his novels relate to the various districts of Rome. In the voice-over Moravia speaks about the way he uses the city and how he bases his characters on the Romans. The image of the aqueduct is like a film on which the city's history is written. Van Warmerdam's project *Then, now, and then* reveals the deep layers of history of the city of Rome.

Lorenzo Benedetti

KAMER/ROOM

.....

1.5

TITEL/TITLE

.....

Bzzzzzz

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 1'53

Muggen dansen in het avondlicht onder een viaduct in de buurt van de klassieke Cinecittà-filmstudio's. Kleine oneffenheden in het beeld van de oeroude stenen zijn zichtbaar. De losgebroken lichtdeeltjes zijn als dromenstof waarin klassieke Italiaanse speelfilms weerspiegeld worden. Al die spektakelfilms, die westerns, die drama's. Het zoemen van de muggen zwelt langzaam aan tot het als een raceauto over het circuit van de geschiedenis raast. Dan onthullen zich ook die andere verhalen van deze locatie: over fascisme, oorlog en ontheemde mensen. Ondertussen zoekt de camera naar de zon, die ook een lens of een projector is. Het is een oranje bal tijdens avondval, een brandpunt.

Dana Linssen

Deze film toont het schouwspel van het einde van de middag, voor het vallen van de avond. Het moment waarop het zonlicht mild en gloedvol is en de schaduwen langer worden. Dat is ook de toestand waarin de barokke schilders het liefst hun voorstellingen situeerden. In de zeventiende eeuw trokken kunstenaars uit Nederland, in het bijzonder uit Utrecht, naar Rome om zich te laten overdonderen door wat de stad te bieden had. Naast veel kunst en cultuur was dat het zonlicht dat kleuren laat schitteren.

Bart Rutten

Deze film toont een close-up van een oude Romeinse boog dicht bij de periferie van de stad. Het zou in het Pardo degli Acquedotti kunnen zijn, tussen de Via Appia en de Via Tuscolana, heel populair bij verliefde stelletjes en ouderen. Je kunt daarheen lopen vanaf Anagnina, de laatste halte van de metro. Er is heel veel oudheid vlak bij grote middenklasse-buurtten, zoals de Quadraro bij Cinecittà, waar heel veel Europese films zijn opgenomen. *Bzzzzzz* is het geluid van insecten die zoemend rondvliegen. *Bzzzzzz* is het geluid van de bewoners die hun dagelijkse routines afhandelen. Is dit het geluid van muggen, vliegen of wespen? 'Vespa' is het Italiaanse woord voor wesp, en ook de naam van een van de bekendste scooters. Terwijl de camera inzoomt op de beweging van en het zoemen van de insecten, concentreert het geluid zich op de talloze scooters die vlakbij rondsnoeren. 'Nido di Vespe' (wespen-nest) was de bijnaam van de wijk Quadraro vanwege de vele communisten die daar actief waren tijdens de Tweede Wereldoorlog. *Bzzzzzz* is het geluid van het verleden, het heden en de toekomst.

Arnisa Zeqo

Mosquitoes dance in the evening light under a viaduct near the great Cinecittà film studios. Slight imperfections in the ancient stones are visible. The dancing light particles are like the stuff of dreams, reflecting the classic Italian films. All those blockbusters, westerns, dramas. The mosquitoes' buzzing slowly crescendoes until, like a formula one racing car, it tears over the circuit of history. Then this location's other stories reveal themselves: about fascism, war and displaced people. In the meantime, the camera seeks the sun, which is also a lens or projector. It is an orange ball at nightfall, a focal point.

Dana Linssen

This film shows the spectacle at the end of the afternoon, before evening falls. The moment when the sunlight is mild and glowing and the shadows lengthen. This was also the Baroque painters' preferred setting for their paintings. In the seventeenth century artists from the Netherlands, in particular from Utrecht, travelled to Rome to let their senses be overwhelmed by all the city had to offer. Apart from the wealth of art and culture, it was the sun that made colours shine.

Bart Rutten

This film depicts a close-up of an ancient Roman arch near the urban periphery. It could be at Parco degli Acquedotti, between the Via Appia and the Via Tuscolana, which is very popular with lovers and the elderly. You can walk there from Anagnina, the last stop of metro line A. There are so many ancient ruins close to large, lower-middle class residential neighbourhoods like Quadraro near Cinecittà, which played a crucial role in European cinema. *Bzzzzzz* is the sound of insects buzzing around in a circular vortex. *Bzzzzzz* is the sound of inhabitants repeating the routines of daily life. Is it the sound of mosquitoes, flies or wasps? Vespa is the Italian word for wasps, as well as the name of one of the most well-known scooters. As the camera closes in on the movement and buzzing of the insects, the sound focuses on the innumerable scooters hovering nearby. 'Nido di Vespe' (wasp nest) was the nickname for the Quadraro neighbourhood because of the many communists who were active there during the Second World War. *Bzzzzzz* is the sound of the past, present and future.

Arnisa Zeqo

KAMER/ROOM

1.6

TITEL/TITLE

Vai, vai, vai!

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 1'19

Met de stem van Maria Callas op de muziek van Puccini wiegen we als kijker over natte wegen van Rome. Een liefdeslied vol verlangen, hunkerend naar bezegeling van de liefde. Vanuit het perspectief van de motor en de bestuurder zoeven we als muggen door de nauwe straten. De beslagen lens maakt de beelden nog dramatischer.

Bart Rutten

In *Vai, vai, vai!* begeleidt Puccini's O Mio Babbino Caro verschillende motorrijders die op weg zijn over de straten van de stad, dicht bij de periferie. De atmosfeer is mistig, vol licht-donkercontrasten, ergens tussen Picasso's *Guernica* en *Twin Peaks* van David Lynch. Wie zijn die motorrijders en waarheen zijn ze op weg? De manier waarop ze zich in een vaste pose voortbewegen heeft iets looms, en ook een vertoon van moed. De scène lijkt zich af te spelen in een tijd buiten de geschiedenis, maar zou ook een alledaags Romeins tafereel kunnen zijn. *Vai, vai, vai!* doet me denken aan het gedicht dat Orson Welles voorleest in de korte film *La Ricotta* van Pier Paolo Pasolini: *Ik zwerf als een gek over de Tuscolana / de Appia af als een hond zonder baas. / Of ik zie de schemeringen, de ochtenden / over Rome, de Ciociaria, de wereld / als de eerste daden van Post-geschiedenis*. De motorrijders in Van Warmerdams film worden mythologische personages, met een vleugje humor.

Arnisa Zeqo

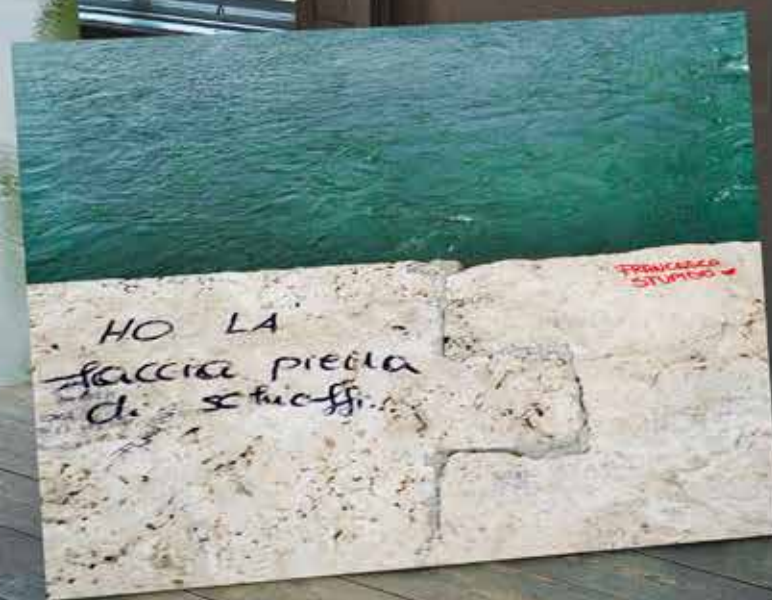
Accompanied by Maria Callas singing Puccini, we sway over the wet streets of Rome. A love song filled with longing, yearning for the confirmation of love. Seen from the perspective of the motorcycle and the rider, we swoop like mosquitoes through the narrow streets. The misted-up lens enhances the drama of the images.

Bart Rutten

In *Vai vai vai!*, Puccini's O Mio Babbino Caro accompanies several riders moving around the streets of the city, close to the periphery. The atmosphere is misty, full of chiaroscuro, somewhere between Picasso's *Guernica* and David Lynch's *Twin Peaks*. Who are these riders, and where are they going? There is a certain languidness and courage in the way they move around in a still pose. The scene is set in a time outside history, yet it could be an everyday Roman scene. *Vai, vai, vai!* reminds me of the poem that Orson Welles reads in the short film *La Ricotta* by Pier Paolo Pasolini: *I wander like a madman down the Tuscolana / down the Appia like a dog without a master. / Or I see the twilights, the mornings / over Rome, the Ciociaria, the world, / as the first acts of Post-history*. The riders in van Warmerdam's film become mythological characters with a hint of humor.

Arnisa Zeqo

HO LA
faccia piena
di schiaffi.

FRANCESCO STUMBO

KAMER/ROOM

1.7

TITEL/TITLE

Per sempre

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 3'55

Ti amo

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 2'53

Alle meisjes heten Maria, en Lolluz en Giaduz moeten wel heel veel van elkaar houden. Zo vaak staan hun namen op de Ponte Milvio over de Tiber, die zich laat lezen als een eindeloze liefdesbrief. De brug staat verder vol met hartjes in alle soorten en maten, data en andere hartenkreten. Ze zijn verbleekt en verbrokken, net zoals liefdes in het echte leven. Het tweeluik dat bestaat uit de films *Ti amo* en *Per sempre* is zowel een studie van tijdelijkheid als van het verlangen naar iets dat blijft. De platte brugleuningen zijn losjes uit de hand gefilmd, net zo terloops als de schrijfsels. Het zijn de voor- en de achterzijde van een minnebrief, de ene in de zon, de ander in de schaduw. Daaronder stroomt de rivier van de tijd. Ook hier toont Van Warmerdam een dialoog van tegengestelde bewegingen, versterkt door het Romeinse geluid van passanten, voetstappen en rolkoffertjes.

Dana Linssen

‘Ik hou van je’ (*Ti amo*) is onstuimig, ‘voor altijd’ (*Per sempre*) juist kalm. Verbluffend eenvoudig weet Marijke van Warmerdam betekenis te leggen in een alledaagse observatie van de twee kanten van de rivier. Als een beeldhouwer buigt ze deze concrete elementen om tot poëzie. De stenen sculptuur wordt verzacht door de voetstappen en kreten in de soundtrack. Het maakt de observatie alledaagser en minder monumentaal. Want de stilte uit veel van Van Warmerdams vroege werk zou deze films over de liefde te sentimenteel maken.

Bart Rutten

All girls are called Maria, and Lolluz and Giaduz must really be head over heels in love with each other. Their names appear so often on the Ponte Milvio over the Tiber that it reads like a love letter without end. The bridge is also filled with dates, hearts in all shapes and sizes, and other expressions of passion. They are faded and crumbling, just like love in real life. The diptych that consists of the films *Ti amo* and *Per sempre* is both a study of transience and a longing for something permanent. The flat balustrades have been filmed with a handheld camera, just as casually as the scribbles. They are the front and back of a love letter, one in the sun, the other in the shade, the river of time flowing forth underneath them. Here, too, van Warmerdam shows a dialogue between opposite movements, reinforced by the sounds of Rome – passers-by, footsteps and trolley suitcases.

Dana Linssen

‘I love you’ (*Ti amo*) is passionate, ‘forever’ (*Per sempre*), by contrast, calm. With stunning simplicity Marijke van Warmerdam knows how to create meaning in an everyday observation of the two banks of the river. Like a sculptor, she fashions these concrete elements into poetry. The stone sculpture is softened by the soundtrack’s shouts and footsteps – they make the observations more humdrum and less monumental. Indeed, the silence in many of van Warmerdam’s early works would have made these films about love too sentimental.

Bart Rutten

KAMER/ROOM

1.8

TITEL/TITLE

Millepiedi

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 3'45

Het witte licht van de lucht bovenaan de trap blijft lange tijd het onveranderlijke verdwijnpunt, als een pupil van een oog. Maar ook als een as van licht, waaromheen zich de trap om- en afwikkelt. Marijke van Warmerdam maakt het barokke aspect van de spiraal fysiek ervaarbaar in deze film.

Bart Rutten

Een 'millepiedi' (miljoenpoot) is een geleedpotige met een groot aantal poten dat het liefst in vochtige omgevingen leeft. Deze film toont een wenteltrap met eindeloos veel treden. De camera richt zich op de cirkelvormige beweging van de trap. Van tijd tot tijd zien we een meisje en horen we de voetstappen die nooit lijken te eindigen. De trap ziet eruit als de binnenkant van de koepel van Borromini in de kerk Sant'Ivo alla Sapienza. Voortdurend vloeien perspectief en herhaling samen. Wat zo klein kan zijn als een insect wordt zo groot als een koepel. Wat omhoog zou kunnen gaan gaat omlaag. Deze trap, 'scalinata a chiocciola', gaat in feite omlaag naar een waterbron in de Villa Medici. Het begin is het einde. Ik stel me een labyrint van oude aquaducten voor die water naar de fontein brengen.

Arnisa Zeqo

The white light of the air at the top of the stairs remains the unchanging vanishing point, like the pupil of an eye. But it is also as an axis of light, around which the staircase winds and unwinds. Marijke van Warmerdam makes it possible to physically experience the Baroque aspect of the spiral in this film.

Bart Rutten

A *millepiedi* (millipede) is an arthropod with a large number of legs that prefers to live in humid environments. This film depicts a spiral staircase with countless steps. The camera focuses on the circular vortex of the stairs. From time to time we see a girl and hear the steps that never seem to end. The staircase looks like the inside of Borromini's dome in the Sant' Ivo alla Sapienza church. Perspective and repetition keep merging. What can be as small as an insect becomes as large as a dome. What could be going up is going down. This staircase, 'scalinata a chiocciola', actually goes down towards a source of water in the Villa Medici. The beginning is the end. I imagine a labyrinth of ancient aqueducts carrying water to the fountains.

Arnisa Zeqo

KAMER/ROOM

.....

1.9

TITEL/TITLE

.....

The beginning of the end

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 3'25

Hoe vang je de snelheid van de stad? De stad die nooit slaapt, waar dag en nacht beweging is, boven en onder de grond. Als het in- en uitademen van de longen duwt en trekt de camera door de nacht, waarbij als in een eindeloze cyclus begin en eind niet van elkaar te onderscheiden zijn. Deze film houdt het midden tussen sciencefiction en stadsportret.

Bart Rutten

Eén tunnel, twee tunnels, of misschien één tunnel die zichzelf spiegelt. In deze korte film toont Van Warmerdam de specifieke ervaring van Rome en zijn verkeer. Enerzijds het gehaast om op tijd te komen, gevangen in auto of scooter, anderzijds het gevoel van schoonheid en vrijheid, opgeroepen door de tunnels die zich openen naar straten vol leven. De film toont zowel een gevoel van helderheid als van verwarring. ‘Schiellezze’ is het woord dat wordt gebruikt door de dichter en schrijver Amalia Rosselli (1930 -1996), die het laatste deel van haar leven in Rome woonde, in haar gedicht *Cos’ha il mio cuore che batte* (Waarom klopt mijn hart?, 1959). ‘Schiezzelle’ is een combinatie van het woord ‘schietezza’ (‘helderheid’ of ‘absolute openhartigheid’) en het woord ‘scellerato’ – dat ‘ellendig’ of ‘gemeen’ of ‘wreedheid’ betekent. Dit woord maakt deel uit van een taal die door Rosselli is bedacht en die ze ‘samenstellingen’ of ‘woordassociaties’ noemt. Vaak worden mannelijk en vrouwelijk en enkelvoud en meervoud verwisseld. Op dezelfde manier creëert de film van Van Warmerdam een nieuw vocabulaire om de stad te lezen.

Arnisa Zeqo

How can the speed of the city be captured? The city that never sleeps, where there is movement day and night, above and below ground. Like lungs breathing in and out, the camera pushes and pulls its way through the night, the beginning and end indistinguishable, as in an infinite cycle. This film is halfway between science fiction and city portrait.

Bart Rutten

One tunnel, two tunnels, or perhaps one tunnel mirrored into itself. In this short film, van Warmerdam presents the specific experience of Rome and its traffic. On the one hand the hurry to arrive, trapped in one’s car or on a scooter, and on the other hand the sense of beauty and freedom of the tunnels opening up onto streets full of life. The film depicts a sense of both clarity and confusion. The poet and writer Amelia

Rosselli (1930 -1996), who spent the last part of her life in Rome, coined the word *schiellezze* in her poem ‘Cos’ha il mio cuore che batte’ (Why does my heart beat?, 1959). *Schiellezze* is a combination of *schietezza* (‘clarity’ or ‘absolute frankness’) and *scellerato* (‘wretched’, ‘wicked’ or ‘cruel’). *Schiellezze* is part of a language made up by Rosselli that she called ‘compounds’ or ‘verbal associations’. Often, masculine and feminine, and singular and plural are interchanged. In a similar manner, van Warmerdam’s film creates a new vocabulary to read the city.

Arnisa Zeqo

KAMER/ROOM

1.10

TITEL/TITLE

Shopping

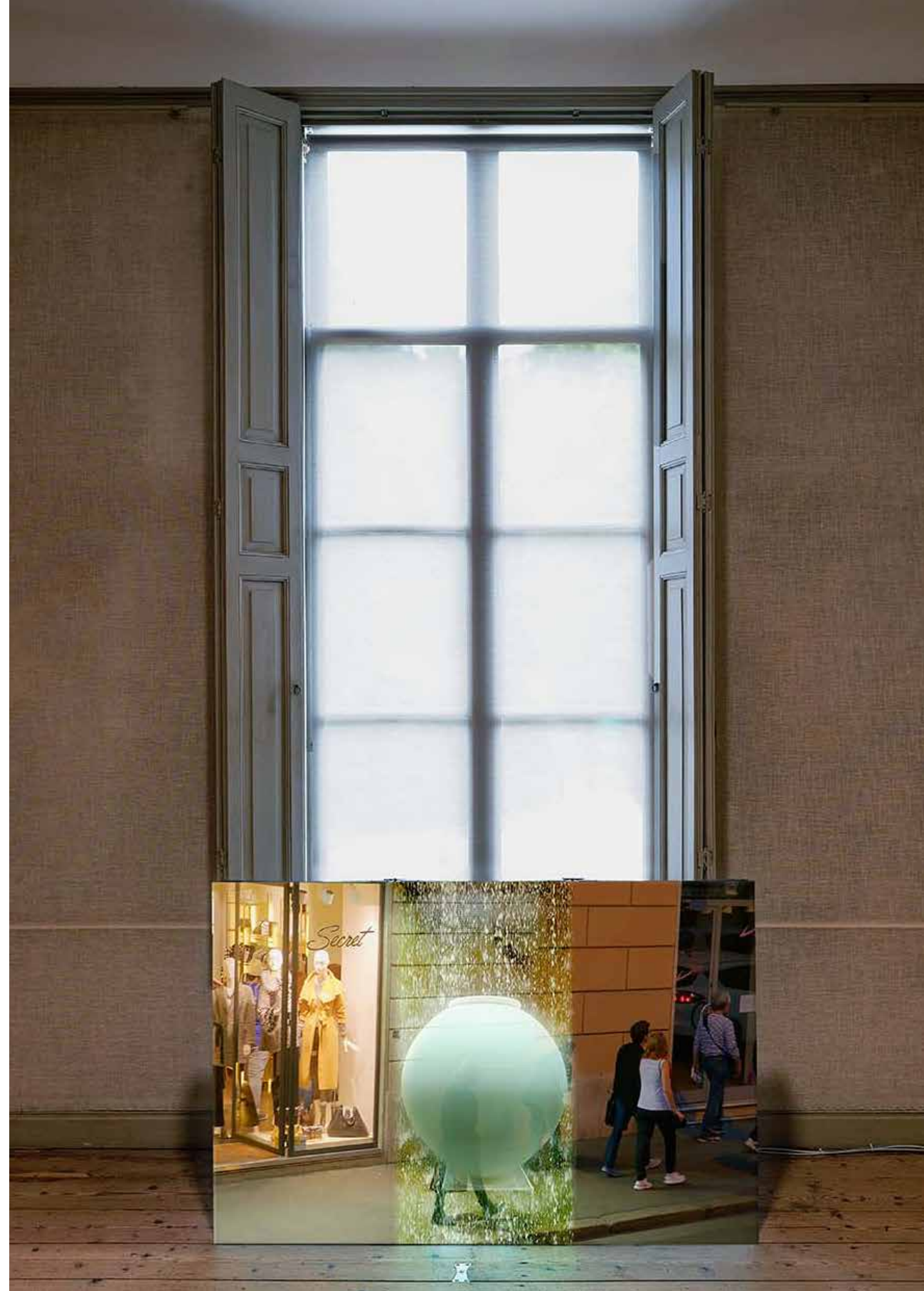
2021 / digitale filmloop / digital film loop, 2'09

Marijke van Warmerdams reis door Rome vervolgt per bus door winkelstraat Via del Tritone. De camera zwiept en zwenkt alsof hij door de chauffeur wordt aangedreven, het geluid volgt het remmen en optrekken van de motor. Ook de barokke, volgepropte etalages trekken geluid aan: rolkoffertjes beginnen uit het niets te ratten bij het passeren van een RIMOWA-winkel, voetstappen versnellen langs een schoenenwinkel. Alles beweegt langs deze uitstalkasten van het laatkapitalisme, Wunderkammers voor de consumentengeneratie. In het midden van het beeld wordt de beweging van links naar rechts doorbroken. Van Warmerdam plaatste hier een visueel experiment: een dubbelprojectie van een vaas in een etalage met daarachter een waterval die van boven naar beneden door het beeld stroomt. De ronde vaas is een oog, een lens of vizier, een futuristisch oplichtend vervoermiddel dat de tijdslagen van de stad met elkaar verbindt.

Dana Linssen

Marijke van Warmerdam's journey through Rome continues by bus through the Via del Tritone shopping street. The camera swoops and swerves as if it were operated by the bus driver, the sound synchronized with the engine braking and accelerating. The crammed Baroque shop windows also attract noise: trolley suitcases suddenly start rattling when the Rimowa luggage shop is passed, footsteps speed up as a shoe shop comes into view. Everything is in motion along this showcase of late capitalism, *Wunderkammer* for the consumer generation. In the centre of the image, the movement from left to right is interrupted. Van Warmerdam positioned a visual experiment here: a double projection of a vase in a shop window with a waterfall behind it that flows from top to bottom through the image. The round vase is an eye, a lens or visor, a futuristically glowing means of transport connecting the city's layers of time with each other.

Dana Linssen

KAMER/ROOM

.....

1.11

TITEL/TITLE

.....

Play and stay

2021 / digitale filmloop / digital film loop, 8'10

De stuwende kracht van water is in deze film een belangrijk motief. De camera tast de kade af en tuimelt bijna het water in. De kadrering van het shot maakt de waarneming abstract en vergroot de fysieke ervaring van de rivier. De film lijkt wat streng en formeel, totdat de camera op een verloren bal stuit, die eenzaam in de rivier dobbert. De sfeer van het werk verandert direct. Deze 'vondst' is typisch voor het werk van Marijke van Warmerdam, die de toeschouwer graag verrast met een rake observatie. Maar in hoeverre is het een vondst? Wie langer kijkt ziet meerdere ballen en objecten dansen in de stroom. Van Warmerdam deinst er niet voor terug de werkelijkheid een handje te helpen.

Bart Rutten

Dit is een ode aan de wateren van Rome en voor mij aan een specifieke geestesgesteldheid in de stad. Op veel dagen bleef ik staan bij een brug of op de Lungotevere en keek ik hoe het water van de Tiber stroomt. Ik bleef vooral vaak staan bij het Isola Tiberina (Tiberina-eiland) waar het water van de rivier een sterkere stroming heeft en opspat. De camera in de film daalt diep af onder het oppervlak van het water. Er is beweging en golvende herhaling. Op dit niveau van de stad is er enkel weerspiegeling, water, schuim, licht en reflectie.

Arnisa Zeqo

The driving force of water is an important subject in this film. The camera explores the quay and almost falls into the water. The framing of the shot makes the perception abstract and increases the physical experience of the river. The film seems somewhat rigid and formal, until the camera comes across a lost ball bobbing about all alone in the river. The atmosphere of the work changes instantly. This 'discovery' is typical of the work of Marijke van Warmerdam, who likes to surprise the viewer with a perfect observation. But to what extent is it a discovery? If we look longer, we see several balls and objects dancing in the current. Van Warmerdam does not shy away from giving reality a helping hand.

Bart Rutten

This a homage to the waters of Rome and, for me, to a specific state of mind in the city. On many days, I would stop by a bridge or Lungotevere and observe how the water of the Tiber flows. Particularly, I would stop near the Isola Tiberina (Tiberina island), where the water of the river flows stronger and splashes. The camera in the film goes deep under the water's surface. There is movement and undulating repetition. On this level of the city, there is just water, foam, light and reflection.

Arnisa Zeqo

TITEL/TITLE

.....

Roll over

2022 / digitale filmloop / digital film loop, 7'46

Marijke van Warmerdam is als geen ander in staat een ogenblik te verheffen tot een monumentaal gebaar. Zoals veel schilders en film-makers ons steeds weer laten kijken naar de schoonheid van water, zoomt zij in op de strijd van de schuimende bovenlaag die naar links wil en de grauwlauwe onderlaag die naar rechts wil. In het midden van deze eindeloze strijd kan de reddeloze boomstam geen kant op.

Bart Rutten

Marijke van Warmerdam is unique in her ability to raise an instant in time to a monumental gesture. Just as many artists and film makers time and again show us the beauty of water, she zooms in on the struggle of the foaming surface that wants to move to the left and the languid grey sub-surface drawing to the right. Stuck in the middle of this unending struggle, the helpless tree trunk has no way out.

Bart Rutten

ZOLDER/ATTIC

2.1

TITEL/TITLE

The next step

2022 / digitale filmloop / digital film loop, 2'00

Rome is een trappenstad. Laag op laag gebouwd. In *The next step* worden al die tektonische platen van de geschiedenis aan het schuiven gebracht. De film is met z'n digitale interventies ook een 'volgende stap' voor Marijke van Warmerdam zelf. Het beeld van Rome dat ze als archeologische site, artefact en architectonisch baken heeft neergezet, gaat nu als videogame een 'next level' in. Rome is een stad van bouwen en breken, van bouwstenen die als pixels in de rondte worden gesmeten. Precies dat spel is cruciaal in Van Warmerdams werk. Ze breekt in op de situaties die ze filmt, of het nu middels geluid of op het water dansende objecten is. Daarmee is *The next step* ook een reflectie op haar gehele Rome-project.

Dana Linssen

In *The next step*, appendix van het project, is niets aan het toeval overgelaten. Met digitale middelen wordt het gewicht van de geschiedenis verslagen. De illusionaire kracht van de traditionele film valt in het niet bij wat ons nog te wachten staat. Met deze korte film stelt Van Warmerdam vragen over de houdbaarheid van film – en daarmee ook over die van haarzelf als kunstenaar. Het totale project *Then, now, and then*, zoals nu getoond in dit landhuis, kan worden gezien als radicale breuk met de kaders van haar eigen oeuvre.

Bart Rutten

Rome is a city of steps. Built layer upon layer. In *The next step* all those tectonic plates of history are set in motion. The film, with its digital interventions, is also a 'next step' for Marijke van Warmerdam herself. The image of Rome as an artefact, archaeological site and cradle of architecture that she has depicted now enters a 'next level' as a video game. Rome is a city of construction and demolition, of building blocks that are thrown around in space like pixels. It is this very game that is crucial in van Warmerdam's work. She impinges on the situations she films, whether through sound or objects dancing on water, so that *The Next Step* is also a reflection on her entire Rome project.

Dana Linssen

In *The next step*, an appendix to the project, nothing has been left to chance. Digital media are used to defeat the weight of history. The illusionary power of traditional film falls into insignificance compared with what yet awaits us. In this film van Warmerdam questions the tenability of not only film but also herself as an artist. The entire *Then, Now, and Then* project, as exhibited in this stately home, can be considered a radical break with the framework of her own oeuvre.

Bart Rutten

